

Акулов Ю.В.

*аспірант кафедри інтелектуальної власності
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ОБМЕЖЕННЯ МАЙНОВИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ТВОРИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ОКРЕМИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Правове регулювання відносин щодо вільного використання результатів творчої діяльності, визначення виключень та обмежень монопольної дії виключних майнових прав за законодавством різних країн має свої особливості та підходи. Переважно законодавство у сфері авторського права ґрунтується на базових принципах Бернської конвенції, разом з тим підходи до визначення обмежень дії виключних майнових прав попри спільні риси відрізняються в різних правових системах.

Враховуючи сучасні умови використання творів, важливість адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу та міжнародних стандартів, важливим є дослідження досвіду зарубіжних країн в щодо визначення обмеження авторських прав.

Метою статті є на підставі аналізу законодавства зарубіжних країн визначити умови обмеження майнових авторських прав в міжнародній практиці.

Аналіз законодавства різних країн дозволяє виділити такі основні підходи до визначення умов вільного використання творів для яких використовуються терміни «fair dealing» та «fair use».

Кожен із зазначених підходів має свої як позитивні, так і негативні риси. Визначення переліку випадків обмежень авторських прав спрощує застосування законодавства в практичній площині, оскільки визначає, які діє є допустимими та за яких умов. Разом з тим, за умови його вичерпного характеру буде потребувати постійного перегляду через стрімкий розвиток інформаційних технологій, що обу-

мовлює розширення способів використання творів. В свою чергу формування умов, за яких використання без отримання дозволу автора є правомірним, дозволяє їх застосувати до різних способів використання творів, однак при цьому потрібно оцінювати чи дотримано всі умови у їх сукупності та достатньому обсязі.

Правила «fair use» визначено за законодавством США та ґрунтується на встановленні чотирьох критеріїв, наявність яких свідчить про добросовісне використання творів, захищених авторським правом, без згоди правовласника.

Ключовими факторами для визначення сумлінності використання твору є: мета і характер використання, включаючи питання, чи має таке використання комерційний характер або є некомерційним і відбувається з освітніми цілями; сутність твору, що охороняється авторським правом; обсяг та істотність використаної частини по відношенню до обсягу всього твору, захищеного авторським правом (у середньому допускається цитування не більше 5 % загального обсягу твору); вплив використання на потенційний ринок або вартість твору, захищеного авторським правом [1, с. 56].

При визначенні добросовісності дій користувачів та дотримання умов вільного використання на умовах fair use встановлюються такі фактори:

-мета та характер використання, в тому числі чи носить таке використання комерційний характер чи здійснюється з некомерційною освітньою метою;

-характер захищеного авторським правом твору;

-обсяг і суттєвість використаної частини по відношенню до захищеного авторським правом твору в цілому;

-вплив використання на потенційний ринок або вартість захищеного авторським правом твору.

Враховуючи, що доктрина *fair use*, ще розвивається, новою «тенденцією» в аналізі добросовісного використання є встановлення чи є нове використання «трансформаційним». При цьому суд може розглянути додаткові фактори [2].

Слід зазначити, що відносно вислову «*fair use*» в Австрії розглядалась в судовому порядку справа щодо можливості його використання як знаку з зображенням, що містить словесний елемент «Fair Use» щодо друкованих ЗМІ (клас 16), послуг класу 35 (комп'ютерні бази даних, комп'ютерні мережі), класу 38 (електронний зв'язок) і класу 41 (інтернет-видання електронних газет). Австрійське патентне відомство та апеляційний суд відмовили в реєстрації торгової марки через відсутність розрізняльної здатності. У рішенні Верховний суд зазначив, що «*fair use*» – це юридична доктрина закону про авторське право США, яка дозволяє обмежене використання творів, захищених авторським правом, без отримання дозволу від правовласників, наприклад, у школах. Термін «*fair use*» також використовувався в Європі, наприклад, щодо реформи закону про авторське право. Таким чином, цільові споживачі будуть сприймати знак як вказівку на те, що використання пропонувананих товарів і послуг не є предметом договірної ліцензії, але є законним у межах «*fair use*». Таким чином, Верховний суд дійшов висновку, що знак, для якого запитується охорона, сприйматиметься не як вказівка на походження від конкретного підприємства, а як простий опис умов використання товарів і послуг [3].

Добросовісна угода «*fair dealing*» – це право користувача згідно із законом про авторське

право, яке дозволяє використовувати роботу, захищену авторським правом, без дозволу або виплати роялті. Виняток щодо чесної роботи в Законі про авторське право дозволяє вам використовувати матеріали, захищені авторським правом інших людей, з метою дослідження, приватного навчання, освіти, сатири, пародії, критики, рецензії чи подання новин за умови, що те, що ви робите з твором, є «чесним». Якщо вашою метою є критика, рецензія чи повідомлення в новинах, ви також повинні вказати джерело та автора твору, щоб це було чесно. Те, чи буде щось «справедливим», залежатиме від сукупності певних факторів. Щоб використання було визнано добросовісним, не обов'язково, щоб кожен із цих факторів було дотримано, так само, як і жоден фактор сам по собі не є визначальним. Оцінюючи, чи є використання чесним, суд розглядатиме фактори в цілому. Зазвичай суди розглядають такі фактори, як:

мета використання (комерційна чи дослідницька/освітня?);

характер роботи (що було зроблено з роботою? Було це разове використання чи постійне, повторюване використання? Наскільки широко воно було поширене?);

який обсяг роботи було скопійовано?;

альтернативи угоді (Чи була робота необхідною для кінцевого результату? Чи могла замість цього бути використана інша робота?);

характер твору (Чи є суспільний інтерес до його розповсюдження? Чи був він раніше неопублікованим?);

вплив угоди на оригінальний твір (чи використання конкурує з ринком оригінального твору?) [4].

Враховуючи різні підходи до формування політики обмеження авторських прав та використання різних концепцій, в практиці зарубіжних країн на законодавчому рівні закріплюються як перелік випадків обмеження авторських прав, та (або) критерії, за якими дії з використання твору без отримання авторської винагороди будуть визнаватись правомірними.

Відповідно до законодавства Франції у сфері інтелектуальної власності встановлено винятки з дії авторського права, які є подібними до встановлених у національному законодавстві. Зокрема передбачено, що після оприлюднення твору автор не може забороняти:

1. Приватні та безоплатні вистави, що здійснюються виключно в сімейному колі;

2. Копії або репродукції, зарезервовані виключно для приватного користування копіювальним апаратом і не призначені для колективного використання, за винятком копій творів мистецтва, які використовуються для цілей, ідентичних тим, для яких використовувався оригінальний твір; копії програмного забезпечення, крім резервних копій, а також копії електронної бази даних;

3. За умови чіткого вказівки імені автора та джерела:

а) аналізи та короткі цитати, обґрунтовані критичним, полемічним, освітнім, науковим чи інформаційним характером роботи, в яку вони включені;

б) огляди преси;

с) розповсюдження, навіть у повному обсязі, через пресу або шляхом трансляції, як поточних новин, промов, які використані для публічних виступів на політичних, адміністративних, судових чи наукових зборах, а також на офіційних церемоніях;

4. Пародія, карикатура за умови дотримання правил жанру [5].

Доволі розгорнутим є перелік випадків використання творів без отримання згоди правоволодільця закріплено в законодавстві Індії. Поряд з такими способами використання творів, які є властивими законодавству багатьох країн, в тому числі й України зокрема використання фрагментів у вигляді цитат, з навчальною та науковою метою, для використання під час судових засідань тощо, в законі Індії про авторське право передбачено обмеження авторських прав щодо кінематографічного фільму. Відповідно до ст.52 Закону Індії про авторське право 1957 р. не

є порушенням авторського права включення до кінематографічного фільму:

(i) будь-якого художнього твору, який постійно перебуває в публічному місці або в будь-якому приміщенні, до якого публіка має доступ; або ж

(ii) будь-якого іншого художнього твору, якщо таке включення здійснюється лише як фон або іншим чином пов'язане з основними питаннями, представленими у фільмі. Крім того, до переліку правомірних дій щодо використання творів, які не є порушенням авторських прав, віднесено, зокрема використання автором художнього твору, якщо автор такого твору не є власником авторських прав на нього, будь-якого нариса, зліпка, ескізу, плану, моделі чи ескізу, зроблених ним для мети твору, за умови, що він цим не повторює і не імітує основний задум твору. Реконструкція будівлі або споруди відповідно до архітектурних креслень або планів, на основі яких будівлю або споруду було спочатку збудовано: за умови, що первісне будівництво було виконано за згодою або ліцензією власника авторських прав на таке креслення та плани. Виконання літературного, драматичного чи музичного твору чи повідомлення для загального відома такого твору чи звукозапису під час будь-якої добросовісної релігійної церемонії чи офіційної церемонії, проведеної Центральним урядом чи урядом штату, чи будь-якою місцевою владою. Для цілей цього пункту релігійна церемонія включає весільну ходу та інші громадські свята, пов'язані з весіллям [6].

Хоча в Японії немає загальної доктрини «добросовісного використання», деякі еквівалентні винятки передбачені Законом про авторське право, наприклад:

– цитування та використання роботи, яка вже була опублікована чесно і в обсязі, виправданому метою пропозицій;

– приватне використання, в обмеженому обсязі;

– тиражування в бібліотеках;

– відтворення в шкільних підручниках, школах та інших навчальних закладах;

– використання для осіб з обмеженими можливостями;

– тиражування для судового розгляду [7].

Оманський закон про авторське право є одним з найбільш обмежувальних законів про авторське право в регіоні, особливо після того, як до нього були внесені поправки, щоб задовольнити вимоги Угоди про вільну торгівлю з США.

Відповідно до ст. 6 Закону про авторське право Оману 1998 р. такі види використання творів мистецтва допускаються на законних підставах навіть без згоди автора за умови, що джерело та ім'я автора чітко вказані:

- цитування абзаців з твору мистецтва для включення до іншого твору мистецтва;

- використання твору мистецтва для ілюстрації у навчанні за допомогою публікацій, програм, передач, телевізійних програм або фільмів з освітньою чи професійною навчальною метою та в межах, необхідних для досягнення такої мети, за умови, що таке використання не спрямоване на отримання фінансової вигоди;

- публічні бібліотеки, некомерційні центри документації, освітні та культурні та наукові установи мають право відтворювати твори мистецтва, що охороняються, за умови, що відтворення та кількість копій обмежуються потребами цих установ, служать їх цілям і не завдають шкоди фінансовій експлуатації твору мистецтва або законним правам автора;

- відтворення чи публікація поточних політичних, економічних чи духовних статей у газетах чи періодичних виданнях, а також передача в ефір творів аналогічного характеру;

- відтворення будь-якого твору мистецтва, яке можна було побачити або опублікувати за допомогою фотографії, телебачення або інших засобів масової інформації, дає право на опублікування промов, лекцій та змагальних паперів при розгляді судових справ, а також подібних творів мистецтва, які вимовляються публічно або адресовані публіці. Автор має виключне право публікувати такі витвори

мистецтва в одному виданні чи будь-яким іншим способом; у пресі та в інших засобах масової інформації за умови, що таке відтворення здійснюється в рамках переслідуваних інформаційних цілей.

Використання твору мистецтва для особистого користування лише шляхом відтворення, перекладу, цитування, музичного розповсюдження, виконання, прослуховування, перегляду по телебаченню [8].

Закон Греції про авторське право містить вичерпний перелік конкретних законодавчих винятків і обмежень майнових прав автора. Твір, що захищається авторським правом, може використовуватися на законних підставах без попереднього дозволу та без будь-якої оплати, якщо це використання підпадає під окремий виняток/обмеження, передбачене Законом про авторське право Греції, і всі юридичні вимоги, зазначені в ньому, виконуються. Винятки/обмеження, передбачені Розділом IV Закону про авторське право Греції [9].

Впровадження норм законодавства відбувається в практиці через визначення умов використання результатів творчої діяльності шляхом визначення умови використання творів.

Відповідно правил, розміщених на сайті Queen's University Library (Канада) визначено умови використання творів в наукових та освітніх цілях відповідно до правил «Fair dealing». Відповідно до Політики чесного використання творів, копія короткого уривку захищеного авторським правом твору може бути зроблена для використання викладачем під час проведення дослідження на конкретну тему запиту або для включення в особисту колекцію дослідницьких ресурсів. Викладацький склад може поділитися копією короткого уривку з викладачами та студентами як в університеті, так і в іншому університеті, в якому він бере участь у спільних дослідженнях. Надсилаючи копію короткого уривку, викладач може надіслати її електронною поштою студентам та іншим викладачам або опублікувати копію на веб-сайті на захищеному сервері чи іншому

пристрої (наприклад, захищеному паролем) за умови, що веб-сайт захищено, доступ до нього мають лише ті викладачі та студенти, з якими викладачі проводять спільне дослідження. Як гарантія захисту інтересів власників авторських прав, копіювання або передача кількох коротких уривків з одного й того самого захищеного авторським правом твору з метою навчання чи дослідження з наміром копіювання чи передачі практично всього твору заборонено [10].

Проведене дослідження міжнародної практики правового регулювання обмеження майнових прав дозволяє виділити декілька підходів, серед яких:

По-перше, визначення умов, наявність яких є обов'язковою для визнання дій з використання творів добросовісним (США);

По-друге, визначення конкретних способів та мети використання творів, які є допустимими без отримання згоди правоволодільця але за умови зазначення його імені та джерела походження твору (країни ЄС, Індія).

Спільним для різних підходів при визначенні обмежень авторських прав є:

використанню підлягає як правило не весь твір, а його частина. Виключення можуть складати твори, які за своєю суттю не завжди можуть бути частково використані без втрати сутності та цілісності (наприклад фотографічний твір, невеликий малюнок тощо);

таке використання має некомерційний характер (наукова, освітня сфера, демонстрація під час судового провадження тощо).

Анотація

В статті проаналізовано законодавство окремих зарубіжних країн, яке регулює відносини у сфері обмеження майнових авторських прав. Визначено, що в практиці зарубіжних країн використовуються різні підходи до визначення умов вільного використання творів. Виділено два підходи: по-перше, визначення умов, наявність яких є обов'язковою для визнання дій з використання творів добросовісним (США); по-друге, визначення конкретних способів та мети використання творів, які є допустимими без отримання згоди правоволодільця але за умови зазначення його імені та джерела походження твору (країни ЄС, Індія).

Правила «fair use» визначено за законодавством США та ґрунтується на встановленні чотирьох критеріїв, наявність яких свідчить про добросовісне використання творів, захищених авторським правом, без згоди правовласника.

Концептуальні підходи, на яких ґрунтуються умови вільного використання творів та виключень у сфері авторського права, передбачають зокрема:

визначення сукупності факторів, які мають обов'язково бути в наявності;

закріплення загальних положень щодо можливості вільного використання творів без їх конкретизації. За таких умов визначення правомірності дій користувачів визначається у випадку виникнення спорів в судовому порядку. У зв'язку з чим судова практика стає основним джерелом визначення факторів, які є визначальними для визначення добросовісності дій користувачів;

формування переліку випадків вільного використання творів на законодавчому рівні.

Важливо розрізнити як на нашу думку, обмеження авторських прав, які передбачають використання частини твору як складової іншого твору або самостійно без їх видозміни (цитата, використання частини твору під час навчання, для надання здобувачам для опрацювання тощо), та використання частини твору чи в цілому твору як основи для створення нового твору (карикатура, пародія). В останньому випадку важливого значення набуває встановлення критерію «трансформації», чи «перетворення» твору, який дозволяє визначити наскільки новий твір відрізняється від оригіналу і впливає на його обіг, комерціалізацію тощо.

Добросовісна угода «fair dealing» – це право користувача згідно із законом про авторське право, яке дозволяє використовувати роботу, захищену авторським правом, без дозволу або виплати роялті.

Спільним для різних підходів при визначенні обмежень авторських прав є: використанню підлягає як правило не весь твір, а його частина. Виключення можуть складати твори, які за своєю суттю не завжди можуть бути частково використані без втрати сутності та цілісності (наприклад фотографічний твір, невеликий малюнок тощо); таке використання має некомерційний характер (наукова, освітня сфера, демонстрація під час судового провадження тощо).

Концептуальні підходи, на яких ґрунтуються умови вільного використання творів та виключень у сфері авторського права, передбачають зокрема: визначення сукупності факторів, які мають обов'язково бути в наявності; закріплення загальних положень щодо можливості вільного використання творів без їх конкретизації. За таких умов визначення правомірності дій користувачів визначається у випадку виникнення спорів в судовому порядку. У зв'язку з чим судова практика стає основним джерелом визначення факторів, які є визначальними для визначення добросовісності дій користувачів; формування переліку випадків вільного використання творів на законодавчому рівні.

Ключові слова: обмеження майнових авторських прав, вільне використання творів, цитата, твір, використання твору, частина твору.

Akulov Yu.V. Limitation of property copyright to productions under the legislation of certain foreign countries

Summary

The article analyzes the legislation of certain foreign countries, which regulates relations in the sphere of property copyright restrictions. It has been determined that in the practice of foreign countries, different approaches are used to define the conditions of free use of works. Two approaches are distinguished: firstly, the definition of conditions, the presence of which is mandatory for recognition of acts of use of works as bona fide (USA); secondly, the definition of specific ways and purposes of using works, which are permissible without obtaining the consent of the right holder, but on condition that his name and source of origin of the work are indicated (EU countries, India).

The rules of "fair use" are defined by US law and are based on the establishment of four criteria, the presence of which indicates the bona fide use of works protected by copyright without the consent of the right holder.

Fair using is a user right under copyright law that allows you to employ a copyrighted work without permission or paying royalties.

Common to different approaches in defining copyright restrictions is: as a rule, not the entire work, but a part of it, is subject to use. Exceptions may be works that by their nature cannot always be partially used without losing their essence and integrity (for example, a photographic work, a small drawing, etc.); such use is non-commercial (scientific, educational, demonstration during court proceedings, etc.). Conceptual approaches, which are based on conditions of free use of works and exceptions in the field of copyright, provide in particular: definition of a set of factors that must be present; establishing general provisions regarding the possibility of free use of works without specifying them. Under such conditions, the legality of users' actions is determined in the event of legal disputes. In connection with this, judicial practice becomes the main source of determining the factors that are decisive for defining the good faith of users' actions; creation of a list of cases of free use of works at the legislative level.

Key words: property copyright restrictions, free use of works, quotation, work, use of work, part of work.

Список використаних джерел:

1. Шахбазян К.С. Застосування в наукових публікаціях цитат із опублікованих творів, права на які належать іншим авторам. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. Вип. 14. К.: Академперіодика, 2017. С. 51-58.
2. Pogoda Darren Fair Use in the United States APEC-IPEG Workshop on Copyright Exceptions and Limitations <https://www.apec.org/docs/default-source/Publications/2012/7/Report-Workshop-on-Copyright-Limitations-and-Exceptions/TOC/Session-4-Fair-use-and-fair-dealing-a-flexibility.pdf>
3. Johannes Strobl Austria: Supreme Court confirms Fair use is devoid of distinctiveness January 27, 2017 <https://www.managingip.com/article/2a5c1aut5k3dae6e0iha8/austria-supreme-court-confirms-fair-use-is-devoid-of-distinctiveness>
4. Donald Taylor What is fair dealing and how does it relate to copyright. Last revised: 2022-06-21 <https://www.lib.sfu.ca/help/academic-integrity/copyright/fair-dealing>
5. Intellectual property code. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/fr/fr467en.pdf>
6. Section 52 in the Copyright Act, 1957 <https://indiankanoon.org/doc/1013176/>
7. Copyright 2012 in 28 jurisdictions worldwide Contributing editors: Andrew H Bart, Steven R Englund, Susan J Kohlmann and Carletta F Higginson p. 80. <https://www.aplawjapan.com/archives/pdf/file/GettingtheDealThroughCopyright2012Japan.pdf>
8. Copyright Law in Oman 14 January 1998 <https://www.mondaq.com/year-2000/3835/copyright-law-in-oman>
9. Kriton Metaxopoulos, Irimi Daroussou Greece: Journalism and Copyrights. A.&K. Metaxopoulos and Partners Law Firm. 15 October 2020. <https://www.mondaq.com/copyright/985234/journalism-and-copyrights>
10. What is fair dealing and how does it relate to copyright? <https://library.queensu.ca/help-services/faqs/2444>